

Konsumpcja ryb z akwakultury i ich ceny w kontekście projektowanych opłat za wodę

Wstęp

W procedowanej ustawie Prawo wodne, wśród przewidzianych opłat za usługi wodne, planuje się również wprowadzenie odpłatności (opłaty stałe i zmienne) za pobór wód na potrzeby chowu i hodowli ryb i innych organizmów wodnych (art.282. ust.1. pkt 2 lit. m)¹. Według zapisów projektu ustawy, górne stawki opłaty stałej za pobór wód uzyskany w ramach pozwolenia wodnoprawnego za pomocą urządzeń technicznych mogą wynosić **0,82** zł za jeden m³ pobranej wody. Dla gospodarstw pstrągowych stawka za pobór wód powierzchniowych może wynieść od **250** do **2500** zł na dobę za jeden m³/s, w zależności od wielkości

Odpowiedź na powyższe pytania ułatwi znajomość danych o wielkości konsumpcji ryb oraz relacji cenowych, w porównaniu z innymi produktami żywnościowymi.

Ile i jakie ryby konsumują Polacy?

Polska z roczną konsumpcją około 13 kg/os./rok ryb i owoców morza (tab. 1) zalicza się do krajów o stosunkowo niskim spożyciu tych produktów. Według ostatnich danych FAO z 2011 roku, średnia światowa konsumpcja ryb wyniosła 18,9 kg, w krajach Unii Europejskiej 22,9 kg (Hryszko 2015). Specyfika kuchni oraz diety w Europie Środkowowschodniej powoduje, że ilości ryb konsumo-

TABELA 1

Spożycie ryb i owoców morza w Polsce wg danych bilansowych (w kg masy żywej na 1 mieszkańca)

Rok	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ryby i owoce morza	11,3	12,1	11,4	12,7	13,9	14,7	13,1	13,1	12,2	11,7	12,2	13,5	12,4 ^a

^a dane wstępne

Źródło: dane i obliczenia IERIGŻ na podstawie danych MF, MRiRW, IRS

udziału poboru wody w SNQ (średnia z najmniejszych przepływów rocznych).

Podane wyżej obciążenia przedsiębiorstw akwakultury nie uwzględniają aktualnej sytuacji gospodarczej sektora, w tym rentowności gospodarstw rybackich i rzeczywistości rynkowej. Od dnia opublikowania projektu, propozycje Ministerstwa Środowiska w trakcie rozmów z przedstawicielami środowiska rybackiego wielokrotnie zmieniały się, a ostateczna wersja stawek za pobór wody na stawy nie była jeszcze znana w trakcie pisania artykułu. Należy mieć świadomość, że ewentualne wprowadzenie opłat za wodę, niezależnie od wielkości stawki, nieuchronnie zwiększy koszty produkcji ryb i innych organizmów wodnych w akwakulturze. Może to spowodować wzrost cen zbytu produktów akwakultury oraz wywołać negatywne reakcje popytowe, których zakres jest jeszcze trudny do przewidzenia i oszacowania. W tym kontekście istotne jest pytanie, czy klienci zaakceptują wzrost cen detalicznych oraz czy kierując się patriotyzmem konsumenckim będą preferowali ryby krajowe, czy wybiorą tańsze z importu.

wane w naszym kraju są zbliżone do spożycia w Austrii (13,3 kg), Słowenii (11,2) i niewiele niższe niż w Niemczech (14,2). W Polsce zjada się natomiast więcej ryb niż w Czechach (9,5 kg), Słowacji (8,1), Bułgarii (6,6), Rumunii (6,1) czy na Węgrzech (5,3).

Analiza danych zawartych w tabeli 1 wskazuje, że w Polsce spożycie ryb od ponad dziesięciu lat jest stosunkowo stabilne, z lekką tendencją wzrostową. Wzrost spożycia w latach 2006-2008 zawdzięczamy głównie ekspansji taniej pangii, której konsumpcja w szczytowym okresie, to jest w 2008 roku, wyniosła około 3 kg/os./rok. Spowodowany różnymi względami, w tym wizerunkowymi, spadek sprzedaży pangii wpłynął negatywnie na całościowe wskaźniki konsumpcji.

W strukturze krajowego spożycia dominują ryby morskie, ale ich udział stopniowo maleje na korzyść gatunków słodkowodnych. W 2014 roku udział ryb i innych organizmów wodnych pochodzących z połowów morskich wyniósł **78,4%**, natomiast z akwakultury i wód słodkich **21,6%**.

Niestety udział konsumpcji ryb z krajowej akwakultury jest w dalszym ciągu niewystarczający i nie zaspokaja on

¹ Projekt ustawy Prawo wodne, strona RCL, wersja z dnia 5.04.2016 r.

zapotrzebowania rynkowego. W 2014 r. konsumpcja wyniosła około **1 kg/os./rok**, stanowiąc ok. 8,1% ogólnego spożycia ryb i owoców morza. Dwa główne gatunki polskiej akwakultury, karp i pstrąg, zdecydowanie dominują, uzyskując łączny udział w produkcji na poziomie około 92% (Raport RRW-22, 2015).

Czy ryby są drogie na tle innych produktów?

W latach 2004-2015 ceny detaliczne ryb, owoców morza oraz ich przetworów wzrosły łącznie o 44,3%, zdecydowanie więcej niż drób – 30,56% i mięso wieprzowe – 28,77 (tab. 2, 3, 4) (Hryszko 2015). Szybszy niż wzrost cen ryb odnotowano jedynie w przypadku mięsa wołowego, którego konsumpcja w Polsce jest niewielka; w 2014 r. jedynie 1,6 kg/os./rok wobec 5,8 kg w 2003 r. W latach 2004-2014 w mniejszym stopniu podrożały ryby nieprzetworzone (o 42,1%), w tym morskie o 48,9%, natomiast

Fot. 1. Odłów karpia.

cenowo w relacji do karpia. Za 1 kg karpia (w masie żywej) można było zakupić w 2015 r. 1 kg schabu z kością. Za równowartość jednego kg karpia można było w tym samym roku kupić około 0,5 kg mięsa wołowego z kością.

Przeliczniki dla pstrąga świeżego patroszonego ilustruje tabela 4, Jak widać, za równowartość jednego kg ryb

TABELA 2

Wskaźniki cen detalicznych produktów żywnościowych w 2015 roku w Polsce (2003 r. =100)

Wskaźnik	Żywność i napoje	Żywność	Mięso i przetwory mięsne	Mięso wołowe	Mięso wieprzowe	Drób	Ryby i przetwory rybne
Wartość wskaźnika	142,06	143,37	141,14	231,97	128,77	130,56	144

Źródło: dane i obliczenia IERiGŻ

TABELA 3

Relacje cen detalicznych karpia do wybranych gatunków mięs w Polsce*

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
karp/kurczę	2,05	2,32	1,91	2,06	1,9	2,11	2	2	1,93	1,92	2,03
karp/schab	0,85	0,87	0,9	0,88	0,86	0,98	1,01	0,97	0,94	0,95	1
karp/rostbef	0,71	0,66	0,69	0,7	0,66	0,66	0,65	0,6	0,55	0,54	0,55

TABELA 4

Relacje cen detalicznych pstrąga do wybranych gatunków mięs w Polsce*

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
pstrąg/schab	1,12	1,2	1,21	1,14	1,15	1,34	1,45	1,41	1,42	1,49	1,6
pstrąg/cielęcina	0,5	0,47	0,47	0,46	0,47	0,47	0,51	0,49	0,47	0,47	0,47
pstrąg /piers kurczęcia	1,09	1,22	1,07	1,13	1,17	1,26	1,29	1,37	1,4	1,41	1,46

*Karp świeży niepatroszony, pstrąg świeży patroszony, schab z kością, rostbef z kością, cielęcina świeża, kurczę patroszone świeże
Źródło: dane i obliczenia IERiGŻ na podstawie danych MF, MRiRW, IRS

słodkowodne o 25%.

Dane zawarte w tabelach potwierdzają, że mięso ryb jest znacznie droższe niż mięso drobiu, o relacjach cenowych w znacznej mierze decydują czynniki obiektywne – koszty produkcji, długość cyklu chowu itd. Za jeden kg karpia w 2015 r. można było nabyć około 2 kg kurczaków. Atrakcyjność cenową kurczaków wzmacnia fakt, że podany w tabeli 3 przelicznik dotyczy karpia niepatroszonego. Popularny w naszym kraju kotlet schabowy jest atrakcyjny

tego gatunku można było nabyć 1,6 kg schabu, 1,46 kg piersi z kurczaka lub 0,47 kg cielęciny.

Ryby w wybranych badaniach konsumenckich

Badania (Czapiński i Panek 2015) prowadzone od 2000 r. w ramach krajowej "Diagnozy społecznej" wykazały, że w Polsce w 2015 roku wśród produktów żywnościowych

nościowych ryby należały do kategorii, na zakup których nie było stać największej liczby ankietowanych gospodarstw domowych² (prawie 15 proc. gospodarstw). Wprawdzie od 2000 roku następuje stopniowa poprawa stopnia zaspokojenia potrzeb gospodarstw w zakresie zakupów ryb, lecz od 2009 roku ryby i ich produkty znajdują się na pierwszym miejscu w kategorii wyrobów, na których zakup w wystarczających ilościach nie było stać ankietowanych gospodarstw. Szczegółowe dane z przeprowadzonych badań zawiera tabela 5.

2015 roku odosobnionym produktem żywnościowym, dla którego odnotowano pogorszenie się możliwości zakupu z powodów finansowych (o 2 pkt. procentowe) były ryby i przetwory z ryb.

W innych badaniach (Drażek i in. 2015) ryby obok czekolady, mięs, owoców i wody znajdowały na pierwszym miejscu rankingu dóbr normalnych, dla których wzrost dochodów przekłada się na wzrost spożycia. Należy to interpretować, że warunkiem niezbędnym dla wzrostu spożycia ryb jest wzrost zamożności społeczeństwa.

TABELA 5

Procent gospodarstw domowych w kraju, których nie stać na zakup wystarczających ilości różnych artykułów żywnościowych w latach 2000-2015 (Czapiński i Panek 2015)

Grupa artykułów żywnościowych	2000	2005	2009	2011	2013	2015
Ryby i przetwory rybne	37	35	21	19	19	15
Użytki	54	37	18	15	15	11
Wyroby cukiernicze	46	31	19	16	15	11
Mięso i drób	30	23	15	13	12	8
Przetwory mięsne i drobiowe	31	23	14	12	11	8
Owoce i przetwory owocowe	32	20	13	12	10	7
Warzywa i przetwory warzywne	13	13	9	9	7	5
Przetwory mleczne	19	15	9	7	7	4
Masło i inne tłuszcze	16	9	7	6	6	3
Mleko	5	7	5	5	4	3
Cukier	6	6	5	7	5	3

Wpływ wysokości dochodów gospodarstw domowych na możliwości zakupowe poszczególnych kategorii produktów żywnościowych jest bardzo wyraźny. W omawianych badaniach grupami gospodarstw, których najczęściej nie było stać na poszczególne artykuły żywnościowe w marcu/czerwcu 2015 r. były gospodarstwa utrzymujące się z niezarobkowych źródeł oraz renciści. Interesujący jest również fakt, że w krajowym układzie regionalnym, jedynie w województwie śląskim w okresie marzec 2013 – czerwiec

Uwagi końcowe

Zmiany obciążeń fiskalnych polskich przedsiębiorstw akwakultury, w tym wprowadzanie opłat za pobór wody powinny być poprzedzone wnikliwą analizą skutków ekonomicznych tych działań. Aktualna kondycja finansowa polskich gospodarstw rybackich jest bardzo zróżnicowana (Wołos i in. 2015), co potwierdza opinię o wysokim ryzyku produkcji ryb. Rentowność produkcji ryb w stawach, mierzona stosunkiem uzyskiwanych dochodów do kosztów, wyróżnia się ogromną zmiennością. Jest ona spowodowana brakiem możliwości pełnego kontrolowania środowiska produkcji (m.in. bilansu wody i jej termiki) i wynikających stąd trudności w przewidywalności zdarzeń, a także zróżnicowania gospodarstw pod względem form produkcji rybackiej, wielkości obiektów produkcyjnych, presji zwierząt rybożernych, form organizacyjnych, sytuacji na rynku ryb, uzyskiwanych cen zbytu i innych czynników. Wprowadzenie opłat za wodę zdecydowanie wpłynie negatywnie na poziom kosztów gospodarstw rybackich, często drastycznie pogarszając ich kondycję finansową, co może doprowadzić do zaniechania produkcji ryb ze względów finansowych.

Fot. 2. Konkurs kulinarny – dania rybne.

2 w 2015 roku próba 11740 gospodarstw i 35279 osób

Przestawione w artykule fakty dowodzą, że ryby należą do specyficznych produktów żywnościowych, z zakupu których polscy klienci rezygnują w pierwszej kolejności, głównie ze względów finansowych. Dzieje się tak pomimo coraz powszechniejszej wiedzy o wartościach odżywczych i zdrowotnych mięsa ryb. Nieuchronne przerzucenie przez hodowców na konsumentów kosztów opłat za pobór i zrzut wody spowoduje wzrost cen zbywanych ryb i w efekcie powiększenie grupy konsumentów rezygnującej z ich zakupu, w tym głównie droższych ryb krajowych. Zwiększone koszty produkcji pogorszą również relacje cenowe w porównaniu z importem (Hryszko i Lirski 2013). Już obecnie import ryb jest bardzo konkurencyjny w stosunku do produkcji krajowej. W 2015 r. ceny zbytu karpia notowane przez GUS wynosiły 10,7 zł/kg, natomiast średnia cena karpia importowanego wynosiła 7,35 zł; podobne relacje cenowe dla produkcji rodzimej i importu dotyczą również pstrągów. Pozytywny efekt prowadzonych od kilku już lat przedsięwzięć, przy zaangażowaniu dużych środków finansowych zarówno krajowych, jak i unijnych, zachęcających do spożywania ryb, w tym pstrąga i karpia, może zostać znieweczony przez zbyt wysokie dla klientów ceny produktów.

Powyższe kwestie, obok trudnych do przecenienia, nieomawianych w tym artykule pozytywnych aspektów środowiskowych, przemawiają za pozostawieniem obowiązującego aktualnie statusu prawnego akwakultury, z zawartymi w regulacjach prawnych zwolnieniami z opłat za wodę.

Literatura

- Czapiński J., Panek T. 2015 – Diagnoza społeczna 2015, warunki i jakość życia Polaków www.diagnoza.com/pliki/raporty/Diagnoza_raport_2015.pdf
- Drażek M., Dziwulski M., Kitala A., Koleśnikow M., Radwański P., Sobczak W., Wyrzykowski P. 2015 – Zmiany preferencji Polaków w zakresie konsumpcji żywności, Raport.analizy.bgzbnpparibas.pl/.../zmiany-preferencji-polakow-w-zakresie-konsumpcji-zywnosci-raport-2015.pdf
- Hryszko K. 2015 – Ryby i przetwory – W: K. Świetlik (Red.) Konsumpcja żywności w Polsce w latach 2004-2014. Uwarunkowania i tendencje. Wyd. IERiGŻ-PIB, Studia i Monografie nr 163, Warszawa: 324-349.
- Hryszko K., Lirski A. 2013 – Wpływ importu karpia konsumpcyjnych na ich produkcję i ceny w Polsce – Komun. Ryb.6: 2-5.
- Lirski A. Hryszko K. 2016 – Rybactwo śródlądowe – W: K. Hryszko (Red.) Rynek ryb, stan i perspektywy. Wyd. IERiGŻ-PIB, Analizy rynkowe nr 24.
- Lirski A., Myszkowski L. 2015 – Produkcja rybicka prowadzona w stawach rybnych i innych urządzeniach służących do chowu lub hodowli w 2014 na podstawie analizy kwestionariuszy RRW-22 – Raport IRS, Żabieniec 2015.
- Wołos A., Lirski A., Czerwiński T. 2015 – Sytuacja ekonomiczno-finansowa rybactwa śródlądowego w 2014 roku – W: Mickiewicz M., Wołos A. (Red.) Zrównoważone korzystanie z zasobów rybackich na tle ich stanu w 2014 roku. Wyd. IRS Olsztyn: 59-73.